

К.В. Коляденко

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Київ

Оптимізація програми викладання курсу дерматовенерології для студентів медичних вузів з урахуванням досвіду викладання відповідної дисципліни на медичному факультеті університету Св. Володимира наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття

У статті представлено дані про організацію навчальних програм з дерматології та венерології для студентів-медиків на медичному факультеті університету Св. Володимира в кінці ХІХ та на початку ХХ століття. Деякі аспекти цієї системи можуть бути актуальні і сьогодні при підготовці кваліфікованих фахівців.

Ключові слова

Шкірні та венеричні хвороби, студенти-медики, навчальні програми.

На сучасному етапі важливе місце в процесі реформування системи охорони здоров'я належить оптимізації структури та функцій дерматовенерологічної служби. Для підвищення якості надання спеціалізованої дерматовенерологічної допомоги населенню України, необхідна підготовка кваліфікованих спеціалістів, зокрема дерматовенерологів. У відповідному аспекті доцільно звернутися до минулого освітнього досвіду викладання шкірних та венеричних хвороб наприкінці ХІХ на початку ХХ століть, зокрема в період, коли київська дерматологічна школа була однією з кращих у Європі.

Матеріали та методи

Під час виконання роботи застосовано такі методи: екстраполяції, структурно-логічного аналізу, зокрема джерел інформації, та семантичний і бібліографічний.

Огляд літературних джерел та обговорення

25 вересня 1863 р. на медичному факультеті університету Св. Володимира в Києві було запо-

чатковано курс нашкірних хвороб. Лекції читав доцент Л.К. Горецький.

24 травня 1864 р. при Київському військово-му госпіталі, де вже працювали хірургічна і терапевтична клініки, відкрили відділення для хворих на нашкірні хвороби. Головний лікар госпіталю Генрици виділив для відділення три госпітальних каземати. Людвіга Казимировича Горецького призначили завідувачем дерматологічної клініки, яка стала клінічною базою для медичного факультету. Одночасно його зарахували молодшим ординатором Київського військового госпіталю. 18 серпня 1864 р. Горецький пише рапорт у медичний факультет університету Св. Володимира, в якому детально викладає план роботи клініки й читання лекцій студентам медичного факультету: «...*Имею честь донести факультету, что, получив назначение заведовать клиническим отделением, учрежденным для кожных болезней в Киевском военном госпитале, я буду излагать учение о болезнях наружных покровов в клинике. Раз в неделю я буду читать для студентов 9 и 10 семестров на кафедре лек-*

ци 2 часа, и кроме этого я намерен держать дерматологическую клинику два раза в неделю, каждый раз по часу, для желающих изучать дерматологию, что необязательно» [1, 2].

Л.К. Горещкий склав детальну програму вчення про нашкірні хвороби, яку приклав до наведеного вище плану. Весь курс шкірних хвороб читали протягом року студентам 9- і 10-го семестрів по дві години на тиждень. Людвіг Горещкий вважав за потрібне поєднувати теорію з практикою. Всі захворювання в міру можливості демонстрували на хворих. Для цього кожну лекцію розбили на дві частини: теоретично-демонстраційну і практичну. Під час теоретично-демонстраційної частини читали тематичну лекцію і показували тематичних хворих. Під час практичної частини студенти мали змогу побачити всіх хворих, що перебували в клініці, та детально розглянути тактику лікування їх [1, 2]. 4 листопада 1864 р. було прочитано першу лекцію на тему: «Введение в систематическое и клиническое учение о кожных болезнях». Її надрукували в «Университетских известиях» у листопаді того ж самого року. Нею фактично відкрили викладання захворювань шкіри в Російській імперії. Цей факт варто розцінити як пріоритет вітчизняної школи у викладанні шкірних хвороб. «... Только в Киевском университете ведется систематическое преподавание кожных болезней», — писав відомий російський дерматолог О.Г. Полотебнов [3]. Після 5 листопада 1864 р. читання лекцій студентам у клініці нашірних хвороб стало регулярним [4]. У 1868 р. шкірні і венеричні хвороби об'єднали в один курс. Але венерологічна клініка ще залишалася в складі хірургічної. Л.К. Горещкий звільнився від читання лекцій з терапії і почав викладати також і курс сифілітичних хвороб. Так було закладено перші підвалини для створення кафедри [5]. 7 січня 1875 р. приват-доцент Лукашевський подав у раду університету Св. Володимира таке прохання:

*В совет медицинского факультета
университета Св. Владимира
Приват-доцента*

по кожным болезням Лукашевского
Покорнейше прошу разрешить мне чтение курса сифилитических болезней и микологии с паразитарными болезнями кожи по прилагаемой при сим программе. Для сифилиса прошу назначить мне утренние часы, так как местом преподавания я избираю сифилитическое отделение киевского военного госпиталя. На этом же основании посещение этого курса может быть только удобно для студентов 5 курса. Количество часов — два в неделю вместе или раздельно.

Для курса микологии студентам 4 курса прошу назначить один час в неделю по усмотрению факультета [6].

До заяви додавалася програма викладання, з якої можна побачити, як будували програму роботи зі студентами.

Программа

Предмет микологии и современное ее значение в области патологии. Общие понятия о грибах. Классификация их по де Бари. О дрожжевых грибах и эндомицетах (исследования Кона, Гофмана, Карстена, Гамера, Полотебнева, Манасена и др).

Главнейшие эпидемические болезни культурных растений — ржи, картофеля.

Главнейшие эпидемические болезни насекомых — шелкопряда червя.

Роль грибов в процессе брожения и гниения. Паразитарная теория Пастера, его опытные исследования. Физико-химическая теория Либиха.

Новейшее исследование Бильроти о вегетативных формах кокка бактерий и участия их в процессах брожения и гниения.

Программа курса сифилитических болезней

Определение понятия сифилиса и краткие исторические сведения о нем.

Разделение его на первичный, вторичный, третичный. Относительное достоинство этого деления.

О мягком и твердом шанкре и бубонах. Исторический разбор учений, основанный на различии в характере первичных язв и отношении их к общему заболеванию. Теория Гунтера об идентичности шанкерного яда с трипперным. И первое установление им патологического значения затвердения.

Теория унитаризма Рикора. Теория дуализма. Учение Бассера, клерка, Ролле, Дидау и др. предшественников французского дуализма.

О прививаемости вторичных припадков.

Современная теория унитаризма — Гебра, Михаэлли, Капоши.

Конституционные явления сифилиса. Время появления их.

Сифилитические поражения кожи. Общие их свойства. Пятнистый, папулезный, чешуйчатый, пустулезный, пузырьчатый, бугорковый и глубоко язвенный сифилиды с промежуточными их формами.

О широких кондиломах.

Сифилитическое поражение слизистой оболочки: катаральная форма, слизистые папула и язва (на слизистой оболочке полости рта, зева, носа и заднего прохода).

Сифилитическое поражение гортани.

О гуммозных опухолях вообще.

Воспалительные и гуммозные поражения отдельных органов — зрачка и яичка.

Воспалительные и гуммозные поражения глубоких тканей — мышц зрящей надкостницы и костей.

Висцеральный сифилис — поражение мозга в особенности.

Сифилис у новорожденных. Наследственный сифилис.

Терапия. Лечение первичных припадков, лечение общих припадков.

Употребление Меркурия — втирание, ванны и окуривания. Впрыскивания. Лечение без Меркурия [7–9].

У Варшавському університеті збереглася програма викладання дерматології, складена професором П.В. Нікольським у 1904 р. під час його роботи там [10]. Варшава в той час входила до складу Російської імперії. Програми, час викладання та кількість навчальних годин були приблизно однаковими. Мало того, проф. П.В. Нікольський — випускник медичного факультету Св. Володимира і учень проф. М.І. Стуковенкова — під час складання цієї програми брав за основу програму київської кафедри дерматології і сифілідології. Цікаво, що на початку ХХ століття на вивчення шкірних та венеричних хвороб відводили понад годину, а програма охоплювала більше захворювань. Вона була розподілена на 25 тем. Велику увагу звертали на вивчення будови шкіри і патогенезу різних захворювань. На жаль, програма, за якою навчаються нинішні студенти, не охоплює й половини тих тем. А час, виділений для вивчення курсу дерматовенерології, можна порівняти із коротким пізнавальним ракурсом у дисципліну.

2 вересня 1889 року Василь Костянтинівич Боровський почав працювати на посаді молодшого ординатора в Київському військовому госпіталі. Більшість його праць присвячено діагностиці і лікуванню сифілісу.

Він читав лекції студентам 5- і 7- го семестрів у осінньому півріччі за такими темами:

«1) Сифилидология (1 час): исторический очерк учения о сифилисе, первичные сифилитические явления, формы кондилломатозного периода сифилиса, вторник, 7–8 часов вечера.

2) Дерматология (1 час): анатомия и физиология кожи, патология и диагностика кожных припадков, симптоматические болезни кожи. Практические занятия по сифилидологии и дерматологии в военном госпитале, среда, 3–4 часа» [11].

У весняному півріччі студентам 6- і 8-го семестру:

«1) Сифилидология (1 час): гуммозный период сифилиса — поражение костей и внутренних органов, сифилис мозга, лечение сифилиса, профилактика, вторник, 7–8 часов вечера.

2) Дерматология (1 час): паразитарные болезни кожи, новообразования кожи, гипертрофии кожи, суббота, 7–8 часов вечера. Практические занятия по сифилидологии и дерматологии в военном госпитале по 1 часу в неделю, среда, 3–4 часа».

Шкірне та сифілітичне відділення Київського військового госпіталю були відкриті для практичних занять студентів щодня від 9- до 12-ї години.

Навчалися студенти за такими посібниками: Э. Лансеро. Учение о сифилисе; Э. Ланг. Лекции о патологии и терапии сифилиса; Фурнье. Лечение сифилиса, Rumpf.; Die syphilitischen Erkrankungen des Nervensystems; А. Ге. Курс венерических болезней; Доринг. Болезни кожи; Лессер. Кожные болезни; Пospelов. Учебник кожных болезней; Джемсон. Болезни кожи [12, 13].

Як бачимо, в ті часи вивченню дерматовенерології надавали значно більше уваги, ніж тепер. Мало того, до переліку підручників, які вважали обов'язковими для студентів, входили не тільки вітчизняні та перекладні закордонні видання, а й мовою оригіналу (найчастіше французькою, німецькою та англійською).

У 1909–1916 р. проф. С.П. Томашевський читав у лекції студентам по вівторках від 10- до 12-ї години. Спочатку практичні заняття проводили щодня від 2 до 4 год, а потім двічі на тиждень — по вівторках (від 2 до 4) з сифілідології і щоп'ятниці від 12- до 14-ї години з дерматології. Клініка для практичних занять була відкрита щодня від 8- до 15-ї.

Наводимо програму викладання дерматології в 1910–1911 р.

«Обозрение преподавания в университете Св. Владимира на 1910–1911 учебный год по медицинскому факультету

Ординарный профессор С.П. Томашевский (10 час)

В военном госпитале, систематическое и клиническое учение о накожных сифилитических болезнях. Дерматология (4 ч). Общая патология, морфология, диагностика и систематика болезней кожи воспалительного, ангионейротического и нервного происхождения. Сифилидология (2 ч) — исторический очерк учения о сифилисе и вен. болезнях, первичные проявления сифилиса, сифилитические проявления кондилломатозного проявления болезни. Вторник, 10–12 ч; четверг, 11–1 ч; суббота, 1–3 ч. Практические занятия по кожным и сифилидол. болезням четверг, 1–3 ч и пятница, 12–2 ч.

Кабинет, лаборатория и клиника открыты для практических занятий ежедневно от 8 ч утра до 3 ч дня.

Професор С.П. Томашевський зі студентами проводять огляд хворого. 1913 рік (з архівних матеріалів)

Пособия по дерматологии: Дюринг. Руководство к изучению болезней кожи: пер. с франц. — СПб, 1884; Капоззи М. Патология и терапия кожных болезней: пер. с нем. — Харьков, 1881; Беренд, Учебник кожных болезней: пер. с нем. — Москва, 1889; Hardy A. Traite pratique et descriptif des maladies de la peau. — Paris, 1889; Поспелов А. Краткий учебник кожных болезней: 3-е изд. — Москва, 1896.

По сифилидологии: Лансеро Э. Учение о сифилисе: пер. с фр. — СПб, 1887; Ланг Э. Лекции по патологии и терапии сифилиса: пер. с нем. — СПб, 1886; Fournier Alfred, Leçons cliniques sur la syphilis, 2 édit. — Paris, 1881; Julien Louis, Traite pratique des maladies vénériennes. — Paris, 1886; Ге А. Курс венерических болезней: 6-е изд. — Казань, 1898.

Совещательные часы: по четвергам, 12—15 ч.

Приват-доцент В.К. Боровский (3 ч) в патолого-анатомическом институте, сифилидология и дерматология, для студентов 5- и 7-го полугодия. Сифилидология (1 ч): исторический очерк учения о сифилисе, первичные сифилитические явления, формы кондиломатозного периода сифилиса. Вторник, 7—8 ч вечером. Дерматология (1 ч): анатомия и физиология кожи; патология и диагностика болезней кожных придатков, симптоматические болезни кожи. Суббота, 8 ч вечера. Практические занятия по сифилидологии и дерматологии в военном госпитале, среда, 3—4 ч.

Сифилитическое отделение Киевского военного госпиталя открыто для практических занятий ежедневно в 9—12 ч дня» [14, 15].

План лекцій для студентів проф. С.П. Томашевського мав два розділи: на шкірні і сифілітичні хвороби. Розділ про на шкірні хвороби складався із загальної частини, яка включала історію розвитку дерматології, анатомію і гістологію шкіри, систематику захворювань шкіри і спеціальну частину, в якій детально розглядали практично всі відомі на той час захворювання шкіри.

Для навчання студентів використовували можливості амбулаторного прийому, який щодня проводили в клініці.

Висновки

На сьогодні в медичних вузах України для викладання студентам курсу дерматовенерології, згідно з навчальними програмами, передбачено лише 10 занять. Навчальна програма помітно зменшена і навіть на 10 % не відповідає за об'ємом програмі для студентів-медиків кінця 19- і початку 20-го століть на медичному факультеті університету Св. Володимира.

Проведений історичний огляд є пізнавальним і потребує аналізу та можливого врахування в процесі оптимізації програм з дерматовенерології для студентів медичних вузів. Це сприятиме підвищенню підготовки кваліфікованих лікарів, зокрема дерматовенерологів

Досить важливо час від часу повертатися до минулого досвіду, щоб мати змогу порівнювати та вдосконалювати рівень професійних знань.

Лікарі повинні знати, як навчалися і працювали студенти медичних вузів за часів, коли не було інтернету та інших новітніх технологій.

Список літератури

1. ДАК.— Державний архів м. Києва.
2. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 4946.— арк. 1.
3. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 4946.— арк. 2.
4. Коляденко В.Г. Кафедра дерматології та венерології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (історичний нарис).— 2008.
5. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 4779.— арк. 70.— звор.
6. Карышева К.А. Научная деятельность Л.К. Горещкого // Врачеб. дело.— 1955.— № 9.— С. 896.
7. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 5009.— арк. 31.
8. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 5009.— арк. 32.
9. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 5009.— арк. 32 звор.
10. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 5009.— арк. 33.
11. Никольский П.В. Программа по дерматологии за 1904—1905 год (оттиск). — Варшава, 1904.
12. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 6085.— арк. 49.
13. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 6085.— арк. 49.— звор.
14. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 6085.— арк. 4.
15. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 5977.— арк. 14.— звор.
16. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 5977.— арк. 15.
17. ДАК.— Ф. 16.— О. 465.— Спр. 6307.— арк. 1.

Е.В. Коляденко

Національний медичний університет імені А.А. Богомольця, Київ

Оптимизация программы преподавания курса дерматовенерологии для студентов медицинских вузов с учетом опыта преподавания соответствующей дисциплины на медицинском факультете университета Св. Владимира в конце XIX — начале XX столетия

В статье представлены данные об организации учебных программ по дерматологии и венерологии для студентов-медиков на медицинском факультете университета Св. Владимира в конце XIX и в начале XX столетия. Некоторые аспекты этой системы могут быть актуальны и сегодня при подготовке квалифицированных специалистов.

Ключевые слова: кожные и венерические болезни, студенты-медики, учебные программы.

K.V. Kolyadenko

O.O. Bogomolets National Medical University, Kyiv

Optimization of teaching skin and venereal diseases in higher medical institutions relying on experience of teaching this discipline at the medical faculty of St. Vladimir university at the end of XIX — beginning of XX century

Data are presented about organization of learning programs on dermatology and venereology for students at the medical faculty of St. Vladimir university at the end of XIX — beginning of XX century. Some aspects of that system could be of interest in our time for optimization of training qualified specialists.

Key words: skin and venereal diseases, medical students, learning programs.

Дані про автора:

Коляденко Катерина Володимирівна, к. мед. н., доц.

01601, м. Київ, бульв. Тараса Шевченка, 13

E-mail: katerina_k78@mail.ru